

Interpretace historických právních textů

Výklad vybraných
právních pojmů

actio

- **žaloba**

- prostředek právní ochrany
- odvozeno od slovesa „agere“ (žalovat)
- s tím souvisící termíny: **actor** (žalobce) a **reus** (žalovaný)
- ve středověkém právu zejména dva druhy žalob:
 - **actio in rem** – věcná žaloba, slouží k ochraně absolutních práv
 - **actio in personam** – osobní žaloba, poskytuje ochranu relativním právům

accusatio

- trestněprávní žaloba

- resp. veřejná obžaloba
- prostředek právní ochrany použitelný v trestněprávních případech (např. adulterium, homicidium, apod.)
- procesní strany - accusator (žalobce) a accusatus (obžalovaný)

advocatus

- právní zástupce

- resp. obhájce některé procesní strany
- srov. heslo „procurator“
- ve středověkém právu možná odlišná interpretace:
 - advocatus = rychtář (lat. též iudex, něm. Richter)

appellatio

- odvolání

- řádný opravný prostředek
- v pramenech se vyskytuje také termín provocatio
- v obecném jazyce interpretujeme termín **appellatio** také ve smyslu jména, označení, titulu, případně i jako žádost

- Srov. **Čl. 973 Příručky práva městského**

„Hominis“ appellacione tam masculum quam feminam contineri non dubiatur.

servitus stillicidii (eductio aquae pluvialis)

- služebnost okapu

- sloužila k odvodu dešťové vody (**aqua pluvia**)
- věcné právo k věci cizí
- patří ke služebnostem domovním
- podstata spočívala v povinnosti vlastníka domu strpět, že dešťová voda ze sousedovy střechy bude volně odkapávat na jeho dvůr

arbiter

- rozhodce

- rozhodoval spory v tzv. mimosoudním řízení (= alternativní řešení sporů)
- srov. iudex x arbiter
- pružnější řešení sporů než před řádným soudem
- výsledkem rozhodčího řízení byl rozhodčí nález

arrestatio

- zadržení, zabavení (věcí)

- K tomu srov. **Čl. 96 odst. c) Právní knihy města Brna**
Item, si ille, cui equus arrestatur, petit, debet sibi statim super caucionem fideiussoriam, quod cum suo vulgariter dicto geschub ad mansionem ducat propriam, assignari et non oportet, quod iudex octo diebus eum apud se retineat, sicut in villis aliquibus fieri consuevit.

causa absentiae

- důvod nepřítomnosti

- souvisí s nepřítomností na soudním, příp. na správním řízení
- neodůvodněná absence účastníka řízení měla na nepřítomného nepříznivý dopad
- odůvodněná absence = causa rei publicae absentiae -> absence ve veřejném zájmu

census

- plat

- ve středověkém městském právu tento termín interpretujeme ve smyslu konkrétního smluvního typu, nikoliv jako mzdu apod.!!!
- jedná se v podstatě o půjčku peněz, kdy dluh je zajištěn zástavním právem k nemovité věci, přičemž dlužník byl povinen věřiteli každý rok, až do splacení dluhu, odvádět určitou částku – plat, který měl povahu odměny za poskytnutí půjčky

citatio

- půhon

- žaloba, resp. v užším smyslu žalobní petit = tj. to, co žalobce žádá (jak má být rozhodnuto)
- lze chápat také jako soudní obsílku

contractus

- smlouva

- v užším smyslu
- obligatio (závazek) v širším smyslu
- odvozeno od slovesa „contrahere“ (uzavřít)
- např. kupní, resp. trhov smlouva (emptio-venditio), smlouva o výpůjčce (commodatum), smlouva oschov (depositum), apod.

concessio

- odevzdání věci

- srov. čl. 132 Právní knihy města Brna

- „*Commodatum est alicuius rei ad aliquem specialem usum gratuito facto **concessio** et non translacio.*“

conductio (conductio-locatio)

- nájemní smlouva

- dvoustranný smluvní typ
- v pramenech se objevuje zpravidla jako locatio-conductio
- předmětem nájemní smlouvy mohlo být:
 - užívání cizí věci (locatio-conductio rei)
 - cizí práce (locatio-conductio operarum)
 - provedení díla (locatio-conductio operis)

confessio

- doznání/přiznání

- procesní institut
- důkazní prostředek
- srov. heslo „tormentum“
- srov. čl. 139 odst. c) Právní knihy města Brna
„Item confessio facta pro se nulli valet eo, quod nullus in propria causa poterit esse testis.“

curator

- opatrovník

- není totéž co poručník (tutor)! -> opatrovnictví (cura) x poručnictví (tutela) -
- spravuje majetek osob nezpůsobilých k právním úkonům, resp. osob s omezenou způsobilostí k právním úkonům
- oproti tomu poručník se zpravidla podílí také na výchově poručenice, resp. dohlíží na jeho (mravní) jednání

debitum

- dluh

- zpravidla peněžitý, nicméně může vyjadřovat také povinnost k jakémukoliv jinému plnění
- odvozeno od slovesa „debere“ (dlužit) -> obecně překládáme také ve smyslu „muset“ či „mít povinnost“
- v pramenech bývá dluh vyjádřen také prostřednictvím termínu „creditum“

depositum

- smlouva o úschově

- dvoustranná smlouva
- depozitář nesměl věc, která byla předmětem smlouvy, užívat ani zcizovat
- předmětem smlouvy o úschově mohla být věc individuálně určená
- úschova byla bezplatná, stejně jako výpůjčka (commodatum)
- odevzdáním věci do úschovy nedochází ke změně vlastníka! Srov. heslo „concessio“

dotalicium

- věno

- v pramenech se objevuje také jako „dos“
- v brněnském městském právu přináší věno nejen manželka, ale může také manžel
- předmětem věna mohly být věci movité (bona mobilia) i nemovité (bona immobilia)

aedificium

- **stavba**

- ve středověkých pramenech má odlišnou gram. podobu -> „edificium“
- právo stavby -> „superficies“ (dosl. překládáme jako „povrch“); věcné právo k věci cizí, jehož smyslem je legálně postavit stavbu na cizím pozemku

emptio (emptio-venditio)

- koupě

- resp. kupní smlouva (též smlouva trhová), případně „kup“
- dvoustranná smlouva, jejíž podstatou je úplatný převod věci
- x permutatio (směna) – „výměna věci za jinou věc“

fideiussio

- ručení

- též rukojemství (ve staročeských pramenech „rukojemstvie“)
- má akcesorickou povahu -> existence ručitelského závazku je závislá na existenci hlavního závazkového vztahu (tzn. pokud zanikne hlavní závazek, např. půjčka, pak zanikne také ručení)

furtum

- krádež

- protiprávní jednání, delikt
- podstatou krádeže je odcizení cizí majetkové hodnoty (pozor!!! odcizení není totéž co zcizení)
- zloděj (fur) se nestává vlastníkem věci (dominus rei), ale pouze držitelem -> konkrétně držitelem ve zlé víře (possessor malae fidei)
- nicméně brněnské městské právo připouštělo po vzoru práva římského také krádež vlastní věci

hereditas

- má několik významů

- obecně interpretujeme jako „dědictví“ (ve smyslu souboru věcí -> věc hromadná), nebo jako „dědickou posloupnost“ (příp. dědickou sukcesi -> successio in universum ius) -> jedná se o původní římskoprávní terminologii užívanou ve středověku
- Ale!!! termín „hereditas“ se v domácích středověkých a novověkých pramenech používal také pro označení nemovitosti -> věci nemovité (platí pro městské, zemské i církevní právo)

homicidium

- zabití

- protiprávní jednání; delikt spáchaný proti životu
- x vulneratio -> delikt spáchaný proti zdraví

interdictum

- nařízení
 - veřejnoprávní akt; vydává zpravidla „iudex“

invasio domus

- vtrhnutí do domu

- protiprávní jednání zvláště závažného charakteru
- jednalo se o násilný a ozbrojený vstup do cizího domu
- v brněnském městském právu trestáno smrtí
- uvedený latinský obrat někdy nahrazován německým termínem „haimsuchung“

iudex

- **soudce**

- obecný význam
- v pramenech městského práva je nicméně možná (a velmi častá) interpretace tohoto termínu ve smyslu „rychtář“

iudicium

- soudní rozhodnutí
 - nebo také žaloba (podle významu)

iuramentum

- přísaha

- procesní institut
- důkazní prostředek; k tomu srov. heslo „confessio“ a „tormentum“
- v brněnském městské právu se třikrát přísahal na kříž
- uplatnila se v klasických civilněprávních sporech (typicky spory o dluhy) i v řízeních o deliktech

iuratus

- přísežný
 - přísežní se podíleli na soudním řízení a měli poměrně rozsáhlé pravomoci v oblasti civilního práva

luminis servitus

- **služebnost denního světla**

- věcné právo k věci cizí
- podstatou této služebnosti je omezení vlastnického práva vlastníka sousední budovy, který se zaváže, že neprovede takovou stavební úpravu, která by bránila pronikání denního světla na dům toho, v jehož prospěch byla služebnost zřízena

mortificatio

- vražda
 - protiprávní jednání; delikt

poena

- trest

pignus

- **smlouva o ruční zástavě**
 - stojí na pomezí věcných a závazkových práv
 - slouží k zajištění určité pohledávky
 - jako zástava mohly být použity věci movité i nemovité

procurator

- obhájce

- procesní zástupce některé ze stran soudního řízení
- přítomnost „procuratora“ je typická zejména pro civilní spory, nebyla však vyloučena také v trestněprávních případech

promissum

- **slib**

- institut závazkového (obligačního práva)

proscriptio

- proskripce

- prohlášení za psance; vyloučení z veřejného života
- není totéž co „praescriptio“ -> „praescriptio“ (ve středověku též „prescriptio“) má, resp. může mít dvojí význam:
 - 1) promlčení (pohledávek atd.) – ve středověku institut podobný spíše dnešní prekluzi
 - 2) vydržení (v brněnském městském právu bylo přípustné vydržet pouze věci nemovité)

querimonia

- žádost, stížnost, příp. i žaloba
 - procesní institut ochrany

sententia

- soudní rozhodnutí
 - zejména rozsudek

servitus

- služebnost

- věcné právo k věci cizí; spočívá v omezení vlastnického práva někoho jiného
 - *servitus stillicidii* – služebnost okapu
 - *eductio aquae pluvialis* – služebnost odvodu dešťové vody
 - *servitus luminis* – služebnost denního světla
 - *ius fenestras immittendi* – služebnost proražení oken k sousedovi
 - *servitus tigni immittendi* – služebnost opory
 - *servitus cloacae* – služebnost záchodu
 - *servitus actus* – služebnost průhonu dobytka

...

- *servitus viae* – služebnost cesty sloužící k přepravě
- *servitus itineris* – služebnost stezky
- *servitus aquae ducendae* – služebnost akvaduktu – právo
- *servitus pecoris ducendae* – služebnost pastvy
- *servitus silvae* – služebnost užívání cizího lesa
- atd.

stuprum

- znásilnění

- protiprávní jednání, delikt
- v pramenech se objevují také následující ekvivalenty:
 - stuprum violentum
 - violatio
 - oppresio violenta
 - německá varianta „notczerren“

successio

- nástupnictví

- resp. právní nástupnictví, sukcese

- *univerzální sukcese* – dědická sukcese -> právní nástupnictví do všech práv a povinností (universum ius), které zůstavitel měl v okamžiku smrti
 - *singulární sukcese* – odkaz (legatum) -> právní nástupnictví do konkrétního práva

theloneum

- clo
 - veřejná dávka (poplatek), jejíž odvod byl vázán např. na dovoz určitého zboží do města apod.

testamentum

- zavět'

- resp. testament, kšaft
- jednostranný právní úkon zůstavitele
- právní jednání učiněné „in mortis causa“ (pro případ smrti) -> právní účinky nastávají až po smrti zůstavitele (x právní jednání „inter vivos“ -> mezi živými -> např. darovací smlouva „donatio“)

testis

- svědek
 - v civilních i trestních řízeních

tormentum

- mučení
 - procesní institut
 - důkazní prostředek